

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਕਰਮ ਸਿਧਾਂਤ

ਰਵਿੰਦਰ ਕੋਰ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਹਾਂਦੀਪ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਰਹਿਬਰ ਅਤੇ ਰਾਹ ਦਸੇਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਿਰਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਫੇਕੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਸੁਭ ਕਰਮ ਅਧਾਰਿਤ ਸਾਂਝੀ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵੀਂ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਵਿਚ ਪਰਵਰਤਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਭਵਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਅਣਖ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਮਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿਧੀ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ-ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।”¹

ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਤਾਲੁ॥

ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮਸਾਲੁ॥²

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ‘ਜਪੁ’ ਜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਥ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਗ੍ਰਹਿ-ਧਰਤੀ’ ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਿਮਾਨ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਹੋਂਦ ਵਾਂਗ ਸਥਾਪਿਤ ਇਸ ਹਸਤੀ ਨੇ (1469ਈ ਤੋਂ 1708 ਈ:ਤੱਕ, ਦਸ ਗੁਰੂ ਜਾਮੇ) ਭਾਵ 239 ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਆਰ, ਦਇਆ, ਸੱਚ, ਤਿਆਗ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਆਦਿ ਸਦਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਭਾਵ ਸੁਭ ਅਮਲ (ਕਰਮ) ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਵੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ

(ਗੁਰਬਾਣੀ) ਰਚਨਾ ਬੱਧ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ, ਕਿਤੇ ਵੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਦਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਸੁਭ ਅਮਲ (ਕਰਮ) ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਪੇਪਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭ ਕੇ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥³

‘ਸਚ ਅਚਾਰ’ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਸੁਭ ਕਰਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਸਿਧਾਂਤ ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ। 1469 ਈ: ਭਾਵ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1539 ਈ: ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਭਾਵ ਉਮਰ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪੜਾਵਾਂ (1469 ਤੋਂ 1499, 1499 ਤੋਂ 1521 ਅਤੇ 1521-1539 ਤੱਕ)⁴ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਭ ਅਮਲ ਦੇ ਤਾਰਕਿਕ ਸੂਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਕਮਾਇਆ, ਧਿਆਇਆ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਿਆ ਵੀ। ਸੁਭ ਕਰਮ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਇਸ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ (ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ) ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਰੂ ਘਮਸਾਨ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ‘ਕਾਰਜ’ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ‘ਕਾਰਨ’ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਕਮਾਦਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ‘ਗੱਲੀਂ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਅਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ॥ ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹੁ॥’⁵ ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਵਿਚਲੇ ਸੰਕੇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਹੀ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁੜ, ਗੁੜ’ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੂਰਵਕਾਲ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਦਿ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ‘ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ’ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੀ 27 ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ
 ਮਿਟੀ ਯੁੰਦ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਆ॥
 ਜਿਉਂ ਕਰ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ
 ਤਾਰੇ ਛਪੇ ਅੰਧੇਰ ਪਲੇਆ॥
 ਸਿੰਘ ਬੁਕੇ ਮਿਰਗਾਵਲੀ
 ਭੰਨੀ ਜਾਇ ਨ ਧੀਰ ਧਰੋਆ॥

 ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਆ॥⁶

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮਨ ਦਾ ਇਹ ਵੇਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਲੋਕਮਾਰੂ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਯੁੰਦ ਦੇ ਕਹਿਰ ਨੂੰ ਸੁਭ ਅਮਲ ਦੇ ਹੋਕੇ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸੁਭ ਅਮਲ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੇਲੇ ਮੁਸਲਿਮ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਮੱਕੇ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ‘ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ’ ਦੀ 33 ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ-

ਪੁਛਣ ਫੇਲ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ
 ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਨੇਈ?
 ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆਂ
 ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੋਂ ਦੇਵੋਂ ਰੋਈ।

 ਰਾਹ ਸੈਤਾਨੀ ਦੁਨੀਆ ਗੋਈ॥੩੩॥⁷

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਅਸਲੋਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਈ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਪਝੜਵੀਂ ਹੈ।”⁸

ਸਮਕਾਲੀ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਮੰਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ:-

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥

ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ ਅੰਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੇਈ॥⁹

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ 'ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆਇਆ ਹੈ।

ਕਲਿਜੁਗ ਚਉਥਾ ਥਾਪਿਆ

ਸੂਦ੍ਰ ਬਿਰਤਿ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤਾਈ।

ਭਏ ਬੇਅਦਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਉਮਰਾਇ ਕਸਾਈ

ਕਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਭਿ ਭਈ ਲੋਕਾਈ॥੭॥¹⁰

ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਜੁਗਾਂ ਸਤਿਜੁਗ, ਤਰੇਤਾ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ, ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਸੁਚਾਰੂ ਅੰਸ਼ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ। ਹਰ ਕੋਈ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਥਿਤ ਰਾਹ ਦਸੇਰੇ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਢੋਂਗੀ ਅਤੇ ਦੰਭੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਏਨੇ ਲਿਪਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਢੋਂਗਾਂ ਪਾਖੰਡਾਂ ਅਤੇ ਦੰਭਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ- ਦੇਖ ਕੇ ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਚੰਭਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਥਿਤ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਜਿਹਿਆਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘਾੜਿਆ ਹੈ।

ਆਂਟ ਸੇਤੀ ਨਾਕੁ ਪਕੜਹਿ ਸੂਝਤੇ ਤਿਨਿ ਲੇਅ॥

ਮਗਰ ਪਾਛੈ ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ਏਹੁ ਪਦਮੁ ਅਲੇਖਾ॥¹¹

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੰਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘਾੜਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ 'ਧਰਮੀਆਂ' ਦੇ ਦੰਭ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪਤਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸੁਭ ਅਮਲ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਢੋਂਗੀਆਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ, ਕੇਝੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਗਰਾਹੀਂ ਢੋਂਗ ਦਾ ਮੁਜਾਹਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੇ ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਖੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਲੂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਲੋਕ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਦੁਸ਼ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੰਭੀ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ-

ਵਾਇਨਿ ਚੇਲੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰ॥

ਪੈਰ ਹਲਾਇਨਿ ਫੇਰਨਿ ਸਿਰ॥

ਉਡਿ ਉਡਿ ਰਾਵਾ ਝਾਟੈ ਪਾਇ॥

ਵੇਖੈ ਲੋਕੁ ਹਸੈ ਘਰਿ ਜਾਇ॥

ਰੇਟੀਆ ਕਾਰਣਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ॥

ਆਪ ਪਛਾੜਹਿ ਧਰਤੀ ਨਾਲਿ॥¹²

ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਢੋਂਗ, ਪਾਖੰਡ, ਦੰਭ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਭ ਕਰਮ, ਸੁਭ ਅਮਲ ਭਾਵ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਸਚਿਆਰ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ-

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ॥

ਓਨੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ॥

ਓਨੀ ਦੁਨੀਆ ਤੇੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ॥

ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ॥

ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ॥¹³

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਆਪ ਦੇ ਸਾਖੀਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਰਜਿੰਦ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਘਿਰਣਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਬੜੇ ਨਾਟਕੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਮ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਕਟਾਖਸ਼, ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਲੀਲ-ਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਸੁਝਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਚੌਪਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜਿਹਿਆਂ ਦੇ ਝਾਵਲੇ ਆਪ ਦੀ ਹਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ।¹⁴

ਸੁਭ ਕਰਮ ਦੇ ਅਮਲ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਚਿਆਰ ਅਤੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਸਚਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ, ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਹੋਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੇ ਵਾਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਘਾੜਤ ਲਈ ‘ਟਕਸਾਲ’ ਦਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਘੜਿਆ ਹੈ।

ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ॥

ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ॥

ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ॥

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ॥

ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ॥

ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨ ਕਾਰ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ॥¹⁵

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਚਿਆਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਧੀਰਜ, ਗਿਆਨ, ਪਿਆਰ, ਭਾਉ, ਭਉ ਆਦਿ ਸਦਗੁਣ ਹੋਣ, ਹੀ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ, ਸੁੱਚੇ ਭਾਵ ਸਚਿਆਰ ਹੋਣ, ਬਣਨ ਦੀ ਹੋਰ ਘਸਵੱਟੀ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ॥

ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ ਧੋਇ॥

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ॥

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ ਜੀਉ॥

ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ ਬੀਉ॥

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਿਖ ਸਚੀ ਲੇਇ॥

ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ॥

ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਹੋਇ ਦਾਰੂ ਪਾਪ ਕਢੈ ਧੋਇ॥

ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ॥¹⁶

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਏਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਧੌਲ ਕੋਲੋਂ ਸਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਕਿਰ ਅਤੇ ਅਸਿਹ ਦਰਦ ਵਿਚ ਪੀਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਲਜੁਗੀ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਇਆ। ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਘਰੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਮਣ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿੱਤ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਕੇ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ।

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭ

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਯਾ।

ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਯਾ॥23॥¹⁷

ਪਹਿਲਾ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸ਼ ਦਰਿ

ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਫਿਰ ਘਾਲ ਕਮਾਈ।

ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ॥24॥¹⁸

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ 'ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ' ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੰ. 23 ਅਤੇ 24 ਇਸੇ ਸੱਚ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਚਿਆਰੇ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਾਲੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਹਵਾਲੇ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪੇਪਰ ਦੇ ਰੂਪ, ਅਕਾਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰਖਦਿਆਂ ਇਕ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹੋਰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰੇ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵ ਸੁਭ ਕਰਮ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਭਰੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਭਰੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇਰਾਹ 'ਤੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਦੋਂ ਇਕ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਚਿਆਰਾ ਬਣਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਧਾਰੋ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ (ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਅਤੇ ਪਰੇਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜਨੇਊ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ-

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥

ਨ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥

ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੇ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥¹⁹

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਲਵਾਨ ਦਲੀਲ ਤੇ ਨਰੋਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈਆਂ” ।²⁰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਾ “ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਲਾ ਮੰਦਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਲਈ ਸਦਾ ਘਸਵੱਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੋਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।”²¹ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦੇ ਪਰਮਾਣ ਅਤੇ ਪਰਿਣਾਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਰਹੱਸ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ:

ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਬੇਲਿ ਬਿਸਥਾਰੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਫਲੁ ਹੂਆ ॥

ਤਿਸੁ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਿ ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਜਨਿ ਕੀਆ॥²²

ਸੁਭ ਕਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਾਸਾ ਹੀ ਸੁਭ ਕਰਮ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਤੇ ਕਾਰਕ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ।

ਕਿਆ ਜੰਗਲੁ ਢੂਢੀ ਜਾਇ ਮੈ ਘਰਿ ਬਨੁ ਹਰੀਆਵਲਾ॥

ਸਚਿ ਟਿਕੈ ਘਰਿ ਆਇ ਸਬਦਿ ਉਤਾਵਲਾ॥²³

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਤਾਰਕਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਰਨੀ' 'ਭਰਨੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਕਸਦ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ 'ਪੱਟੀ' ਚੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ:

ਦਦੈ ਦੇਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੇਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ

ਜੇ ਮੈ ਕੀਆ ਸੇ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੇਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ॥

ਧਯੈ ਧਾਰਿ ਕਲਾ ਜਿਨਿ ਛੋਡੀ ਹਰਿ ਚੀਜੀ ਜਿਨਿ ਰੰਗ ਕੀਆ

ਤਿਸ ਦਾ ਦੀਆ ਸਭਨੀ ਲੀਆ ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੁਕਮੁ ਪਾਇਆ॥²⁴

ਸੇ ਆਉ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜੀਵੀਏ ਅਤੇ ਕਮਾਦਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਦੀ ਸੁਭਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਧਤਾ ਰਾਹੀਂ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550 ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੁਰਬ ਵੇਲੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਭਲਾਈ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

'ਜਪੁ' ਜੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਲੋਕ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 'ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ' ਅਤੇ 'ਸੁਭ-ਅਸੁਭ' ਕਰਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅਤੇ ਨਾਮ ਧਿਆਉਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਕੁੰਜੀਵਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਮਾਦਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹੇਠ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੀ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ-

ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਈ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ॥
 ਦਿਵਸੁ ਰਾਤਿ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਖੇਲੈ ਸਗਲ ਜਗਤੁ॥
 ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ॥
 ਕਰਮੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇਦੂਰਿ॥
 ਜਿਨੀ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ॥
 ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ॥²⁵

ਪਵਣ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ' ਕਹਿਕੇ, ਪਾਈ ਨੂੰ 'ਪਿਤਾ' ਕਹਿਕੇ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ 'ਮਾਤਾ' ਸੱਦ ਕੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੁਆਰਾ ਧਰਤੀ ਦੇ 'ਸਿਕਦਾਰ' ਥਾਪੇ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਇਕਲਾ ਜਦਾਰੀ ਅਤੇ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਭਾਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਹੀ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਕਰਮ ਸਾਡਾ 'ਚੰਗਾ' ਅਤੇ ਸਾਡਾ 'ਮੰਦਾ' ਹੈ। ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਰ ਹਾਂ। ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਨਾਮ ਜਪਣਾ' ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸੱਚੀ ਘਾਲਣਾ ਅਤੇ ਮੁਸੱਕਤ ਵਾਲਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਜੀਉੜੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਜੋਤ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਭ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਜਿੱਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵੀ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਚਿੱਤ ਵੀ।

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੇਹੇ ਇਹੈ
 ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
 ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿਸੈ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ
 ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
 ਅਰੁ ਸਿਖਰੋਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੈ
 ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ॥
 ਜਬ ਆਵਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ

ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋ॥²⁶

ਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੁਭ ਕਰਮ ਦੇ ਹੀ ਸੁਭ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਸੁਭ ਕਰਮੀ ਅਤੇ ਸੁਭ ਅਮਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਤੇ ਪਰਵਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੇ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ॥

ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ॥

ਮੰਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਕੀਚਈ ਦੇ ਲੰਮੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ॥

ਜਿਉ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਨ ਹਾਰੀਐ ਤੇਵੇਹਾ ਪਾਸਾ ਢਾਲੀਐ॥

ਕਿਛੁ ਲਾਹੇ ਉਪਰਿ ਘਾਲੀਐ॥²⁷

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ

1. ਰਾਏ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ.), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਪੰਨਾ 1.
2. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 7.
3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 62.
4. ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਕਲਾ, ਪੰਨਾ 14-16.
5. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 85.
6. ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਗਰਮਤਿ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਸਥਾਰ, ਟੀਕਾਕਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ 31
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 37.
8. ਰਾਏ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ.), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਪੰਨਾ 3
9. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 145.
10. ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ, ਪੰਨਾ 11.

11. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 663.
12. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 465.
13. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 466-467.
14. ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਕਲਾ, ਪੰਨਾ 14-15.
15. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 8.
16. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 468.
17. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸਟੀਕ, ਪੰਨਾ 26.
18. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 27.
19. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 471.
20. ਡਾ. ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਕਲਾ, ਪੰਨਾ 16.
21. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 271.
22. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 337.
23. ਉਹੀ ਪੰਨਾ 420.
24. ਉਹੀ ਪੰਨਾ 433.
25. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 8.
26. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ
27. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 474.